У селянина Івана Шпака сталося лихо превелике: його старшого сина Микиту привалила деревина, як рубали нони осику на леваді; не вбила на смерть, а дуже тяжко привалила, аж кров йому горлом пішла.

Микита і завжди був кволий, слабосильний, особливо з тої пори, як цілу зиму переболів на кольку; перевівся з того часу парубок нінащо, навіть у москалі його не взяли, видали білий білет, бо, казали, легені в нього гниють.

А проте, хоч і кволий, і слабосильний, а був Микита дуже щирий та роботящий, косити й молотити нездужав, бо від такої роботи дух йому в грудях забивало, зате всяку іншу роботу коло хати, на городі, коло худоби справляв сам усю; за таким сином про таку роботу в старого Івана Шпака, як-то кажуть, голова не боліла.

Був у Шпака Ще другий син, молодший; але той, хоча тілом дужий був, та розумом не вийшов у люди: придуркуватий був.

І от тепер, як сталося те лихо, саме перед зимним Миколою, тяжко зажурився Шпак: і парубка жаль було, бо щирий і добрячий був, і по хазяйству — як без руки опинився. Поки ходив Микита, то якось ніби ніхто й не бачив його роботи, а як ліг, то й примітно стало, що трудно без нього по хазяйству обійтися.

Як принесли Микиту додому — тоді, після тої нещасливої пригоди, сам іти він нездужав,— то думали всі, що помирає вже: посинів, дихав чудно якось, часто, й кров йому чиста горлом юшила. Але приїхав фершал, поставив йому баньок на груди й на спину, дав чогось пити — й трошки ніби легше стало Микиті.

Тільки раяв фершал конче і зараз везти його у земську лікарню.

— Дома,— казав,— трудно йому раду дати, а в лікарні всі способи й ліки є, і доктор його щодня буде бачити.

Шпак не хотів саме перед святами везти сина у лікарню: мати плакала, як за покійником, і просила лишити дома — нехай, мовляв, як має він умерти, то тут, у своїй хаті, серед своїх. Але сам Микита,— розумний він такий був,— хотів у лікарню і просив батька, а маму розважав.

— Везіть мене, тату. Вони ж там краще знають, що й до чого,— вони вчені... Може, порятують мене... може, хоч ту кров зупинять... тяжко мені дихати... А ви довідаєтесь через який час — як не полегшає, то заберете мене додому.

Та й послухав Шпак людської поради й синового прохання і завіз Микиту в лікарню до міста.

Оглядівши хворого, лікар похитав головою.

— Трудна його справа,— сказав він.

— Не видужає? — спитав Шпак.

— Хто його знає... Дуже вже він слабкий... А втім, коли кров зупиниться, то ще буде надія.

— То, може б, я його не кидав тут, ъ повіз би назад додому?

— Ні, лишіть його на який час. Довідайтеся через тиждень, тоді скажу.

Через тиждень Микиті не полегшало. Хоча кров була спинилася, але почалася гарячка.

І коли Шпак приїхав довідатися, лікар знов пораяв не брати хворого додому, бо при такій гарячці можна було його застудити й тоді стало б іще гірше.

— А може, як то вже немає надії, то забрав би я його додому? — питав Шпак лікаря.— Стара моя вже запухла з того плачу за ним. В одну душу: "Вези,— каже,— додому, нехай я хоч надивлюся на його востаннє... нехай хоч куті з нами поїсть, сердешний".

Лікар вагався.

— Ви ж застудите його по такій дорозі,— сказав він.— Гляньте, що надворі діється! Нехай би побув ще хоч до свят. Може, за той час гарячка перестане, тоді й надія якась буде на поправку.

Надворі справді діялося погане: холодний зимовий дощ хлюпав по калюжах, сніг пропадав від того дощу, а дорога стала пекельна: ні саньми, ні возом їхати не можна було.

— Тяжка дорога! —: зітхнув Шпак.— Удосвіта виїхав я з дому, то насилу до полудня перепхав тих півтори їлилі. Худібка зморилася до краю. Поки додому доплентаюся,-вже ніч буде.

— От бачите,— мовив лікар.— Як же ви його,-такого хворого, холодити будете по такій негоді?

— Нехай вже, тату, я побуду тут до свят,— просив Микита.— Може, полегшає... Помирати не хочеться...

— А не помре ж він у вас до свят? — спитав Шпак лікаря.

Не помре, бог дасть. — Ну, то нехай побуде. То я вже, сину, у четвер приїду, перед кутею, та й заберу тебе. Хоч пересвяткуєш з нами...

Шпак одвернувся до вікна. Пара гарячих сліз збігла йому по темному лиці, по сивих вусах аж на груди... Він витер їх рукавом свити...

Ще тиждень минув. Микиті не полегшало: —гарячка палила Лого, він дуже схуд за той час, що пролежав у лікарні, очі позападали йому глибоко, а на лиці, на щоках палав червоний рум'янець. Танув Микита, як та свічка воскова, тяжкий кашель дихати йому не давав.

У четвер знов приїхав батько: зарані вибрався з дому, ще поночі виїхав, щоб час був спочинок дати коням і задня ще додому вернутися. Дорога дощенту розкисла й погода була така сама погана.

— Що ж, пане докторе, дозвольте забрати його? — спитав Шпак, стоячи коло постелі хворого сина.

— Беріть,— сказав лікар.

— То вже, значить, нема надії на нього?

Лікар не сказав нічого, тільки розвів руками: він не хотів, щоб хворий Микита почув, що надії вже нема. Шпак сумно подивився на Микиту.

— їдьмо, сину...

— їдьмо, тату...

Микиту одягнули в його одежу, служниця помогла батькові, бо хворий не мав сили сидіти. Закутавши його з головою в материну теплу хустку поверх кожуха, Шпак з сторожем лікарні вивів його під руки надвір і висадив на віз.

Мовчки зібрав Шпак опалки з-перед коней, поправив нашийники і підійшов до воза, щоб підмостити хворому соломи, де треба. Микита лежав на возі, підкорчивши ноги під себе.

— Добре тобі лежати? — спитав батько.

— Добре, тату.

— Не змерз?

— Ні.

Шпак стояв коло воза; переступаючи з ноги на ногу, він ніби хотів щось сказати, та вагався.

— Чому ж ми не їдемо, тату? — спитав Микита.

— Зараз, зараз... Шпак висякав носа.

— А що я тобі скажу, Микито: заїдьмо ще у містечко...

— Треба купити чого?

— Треба б... Може б, ми, сину... вже відразу й дощок купили пару... Сам бачиш, яка тяжка дорога... Коні худі, ледве тягнуться... А де ж я їх у селі достану? Доведеться "потім" ще раз ганяти у містечко...

— То купім, тату,— зітхнув Микита.

— У Берка, кажуть, недорого... осикові...

— Тату! — сумно сказав Микита.— Чи ж я у вас не заробив хоч на соснові? Я ж вас слухав... старався...

— Ой синку, синку! — зітхнув Шпак.— І заробив ти, і старався... Чи я ж би тобі жалкував, дитино моя? Ти знаєш сам: де ж ті гроші? Не стане на соснові...

Микита мовчав.

— Ще ж і горілки треба буде... і попові...— мовив сумно Шпак.

Микита тяжко зітхнув.

— То вже знаєш, як буде, сину? Я вже тобі повесні, як спроможуся, то поставлю хреста доброго, дубового, вже не пожалію. А тепер уже нехай дошки будуть осикові... Га?

— Нехай...